

Desatero a lidská práva

Desatero

Desatero je stručný název tzv. Božích přikázání, kterých je 10. Najdeme je v Bibli v 2. knize Mojžíšově ve 20. kapitole ve verších 2 až 17. A opakují se v 5. knize Mojžíšově v 5. kapitole (verše 6 až 21). Některé části Desatera se vyskytují v různých zněních na mnoha jiných biblických místech.

Níže se dostaneme k jednotlivým příkazům a přidáme stručné komentáře.

Desatero je svým způsobem takovou listinou základních lidských práv. Izraelci věří, že jeho autorem je sám Bůh, který ho předal Mojžíšovi na hoře Sinaj. Věřící berou Desatero jako souhrn zákona, díky kterému se mají orientovat v různých životních situacích. Má dvě hlavní části (desky). První část je zaměřená na vztah člověka k Bohu, druhá část vypovídá o člověku vůči člověku.

Desatero je východiskem židovské a křesťanské etiky. Ježíš v evangeliích shrnul desatero dvojím přikázáním lásky k Bohu a k bližnímu.

Lidská práva

Existuje celá řada úmluv a listin o lidských právech. Většina z nich se zabývá dílčími oblastmi nebo určitými skupinami lidského rodu jako např. ženami, dětmi, vojáky atd.

Lidská práva mají dlouhodobou historii, ale to už je téma pro historiky a právníky. Netroufl bych si o tom mluvit. Podíváme se jen na asi nejrozšířenější listinu o lidských právech, tj. Všeobecnou deklaraci lidských práv vydanou OSN v roce 1948.

OSN má Radu pro lidská práva, která dohlíží na dodržování lidských práv ve světě. OSN byla založená po konci druhé světové války 24. října 1945. Jejím hlavním posláním je udržování míru ve světě. To je nelehký, až skoro nemožný úkol. S dodržením lidských práv je to podobné. V některých zemích to jde lépe, v jiných hůř.

V Radě OSN pro lidská práva jsou zastoupeny i země, které bývají hodně kritizovány za porušování lidských práv a svobod. K porušení lidských práv dochází ve větší či menší míře ve všech zemích. Rozdíl je v tom, že v některých zemích je možné se domáhat svých práv, v jiných zemích je to téměř nemožné...

Lidská práva

Kromě zmíněné rady OSN existuje celá řada nezávislých organizací, které monitorují dodržování lidských práv. Zaměřují se hlavně na počínání států. Ale co vražda, domácí násilí, krádež, poškozování cizích věcí apod.? Pokud občan ublíží spoluobčanovi, i to je porušení lidských práv. Trestá-li stát řádně ty, kteří se provinili, zjednává určitou nápravu a snaží se zajistit ochranu svých občanů, je hodnocen pozitivně.

Horší je, když práva svých občanů porušuje stát sám. Děje se to nejčastěji zatýkáním, uvězněním a mučením představitelů opozice, novinářů a bojovníků za lidská práva, ubližováním národnostním menšinám, utlačováním žen, zanedbáním péče o slabé, nemocné, seniory atd.

Mnoho diktátorských režimů zneužívá soudnictví. Mocní si mohou beztrestně dovolit cokoliv, obyčejní lidé jsou trestáni i za malichernosti.

Zajímavý pohled do antiky

I když se do dějin nepodíváme, chci poukázat na jednu zajímavost.

V Britském muzeu se nachází tzv. Kýrův válec, který je považován za nejstarší deklaraci lidských práv. Byl nalezen v babylonských ruinách v roce 1879 a podle historiků pochází z roku 539 př. K., kdy perská armáda vedená králem Kýrem dobyla Babylón. Text Kýrova válce opěvuje perského dobyvatele, popisuje ho jako dobrodince, který pomáhá Babylóňanům a povoluje např. návrat Židů do zaslíbené země.

Židé byli vzatí do zajetí babylonským králem Nebukadnesarem, který v roce 586 př. K. dobyl a zničil Jeruzalém a jeho chrám.

Kýrův válec – zdroj: wikipedia

Desatero

Desatero Božích přikázání (dále jen Desatero) může být považováno za formu listiny lidských prav, ale oproti jiným listinám se odvolává na Boha. Je starší než Kýrův válec, který také má zmínku o bohu Mardukovi. Ovšem není zmíněn jako autor textu. Desatero přikazuje, Kýrův válec a ostatní deklarace lidských práv zpravidla popisují jednotlivá lidská práva. Jejich příkaz je implicitní. Můžeme je považovat maximálně za komentáře k Desateru.

V následujících snímcích se budeme zabývat jednotlivými přikázáními. Potom se podíváme na některé články Všeobecné deklarace lidských práv.

Preamble Desatera

2. Mojžíšova, 20. kapitola, verš 2

„Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě
vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.“

Komentář

V úvodu Desatera se Bůh představuje. Ukazuje, že je živý Bůh, který vstupuje do lidských dějin a jedná. Není to nějaké nebeské těleso, ani jiný předmět nebo nějaký přírodní jev, kterému by lidé přisoudili božskou moc.

Izraelský Bůh je vysvobozující. Odkazuje na konkrétní historickou událost – vyvedení z otroctví ke svobodě. Židovství a křesťanství chápe, věří, že Bůh vysvobozuje z moci zla. Vyvedení z Egypta je toho symbolem.

První přikázání

2. Mojžíšova 20, 3

Komentář

„Nebudeš mít jiného boha mimo mne.“

Bůh není jeden z mnoha, je jediný. Tím je zdůrazněn židovský i křesťanský monoteismus. Tento Bůh není specializovaný, jako to bývá hlavně v antickém náboženské myšlení, že je bůh úrody, bůh válek, bůh plodnosti atd. Monoteistický Bůh je vším, kdo v něho věří, nemůže věřit v jiného boha. To se neslučuje. Buď Bůh, nebo bohové.

Druhé přikázání

2. Mojžíšova 20, 4 - 6

„Nezobrazíš si Boha zpodoběním ničeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí.

Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit. Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, Bůh žárlivě milující . Stíhám vinu otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří mě nenávidí,

ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kteří mě milují a má přikázání zachovávají.“

Komentář

Zákaz modloslužby. Bůh se nepodobá ničemu a nelze Ho ztotožnit s ničím a vůbec ne s něčím, v čem jiní vidí nějakého boha.

Bůh není zastupitelný, nemůžeme se klanět nějakému zástupnému předmětu.

Nenávist k Bohu má své důsledky, přenáší se to i výchovou na děti. Stejně tak láska k Bohu a dobru, plodí další milující generace.

Druhá část druhého přikázání je spíš komentářem k přikázání.

Třetí přikázání

2. Mojžíšova 20, 7

„Nezneužiješ jména Hospodina, svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména zneužíval.“

Komentář

„Ach Bože“, „Ježíšmarja“, „panenko Maria“. Mnozí obhajují tyto „pojmy“ jako citoslovce, ale jsou spíš typickým příkladem braní Božího jména nadarmo. Nepoužívají se korektně a patřičně.

Židé dovedli do extrému svoji snahu nebrat Boží jméno nadarmo. Pokaždé, kdy v textu narazí na Boží jméno (tetragram - יהוה) vyslovili jen titul Adonaj (Pán). Původ:

אהי אשר אהיה (jsem, který jsem).

Čtvrté přikázání

2. Mojžíšova 20, 8 - 11

„Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý.

Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.

Ale sedmý den je den odpočínutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách.

V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.“

Komentář

Sedmý den, o němž je řeč, je šabat, sobota. O tom jsme už mluvili a ještě budeme. Sedmidenní týden určuje pracovní rytmus od nepaměti.

Právo na odpočínutí se vztahuje na všechny lidi i na otroky. Dokonce i na dobytek. Židé dodržují šabat striktně. Tento den je věnován Bohu tím, že se koná bohoslužba...

V Deklaraci lidských práv se uvádí právo na dovolenou.

Páté přikázání

2. Mojžíšova 20, 12

„Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.“

Komentář

Pátým přikázáním začíná část, která se vztahuje k mezilidským vztahům a začíná apelem k úctě k rodičům.

„Cti otce i matku“, oba rodiče jsou si před dítětem rovni. Rady od rodičů a jejich vedení přináší dobrodiní. A Bůh přidává požehnání poslušným dětem.

Šesté přikázání

2. Mojžíšova 20, 13

„Nezabiješ.“

Komentář

Stručné a jasné. Život je základní lidské právo, úplně první. To právo začíná už početím, nebo až narozením?

Každopádně, aby člověk měl právo na cokoliv jiného, musí především být, žít. A nikdo nemá právo vzít druhému život.

Připomeňme si, že Ježíš toto přikázání zpřísnil a odsuzuje i hněv. Ježíš napadá příčiny, to, co může vést k zabití.

Sedmé přikázání

2. Mojžíšova 6, 14

„Nesesmilníš.“

Komentář

I toto přikázání je o mezilidských vztazích. Lidé se mají navzájem respektovat, a každý má respektovat i sebe, vážit si svého těla, vážit si i druhých.

Většina vykladačů se shoduje, že sedmé přikázání chrání především manželský svazek. Sedmé přikázání v kontextu tehdejší společnosti mohlo být adresováno mužovi, aby nenarušoval manželství jiného muže, aby nebral jeho ženy. Ano, muži mohli mít více žen a mohli mít děti dokonce i se svými otrokyněmi.

Sedmé přikázání

2. Mojžíšova 20, 14

„Nesesmilníš.“

Komentář

Kdybychom brali sedmé přikázání jako sexuální zvrhlost a neřád, jak ho můžeme chápat v současnosti, co je pak Izrael za národ?

12 izraelských kmenů původně podle 12 synů Jákobových má svůj původ v komplikovaném vztahu Jákoba a dvou svých žen Ley a Ráchel (jsou to sestry a dcery Jákobova strýce Lábana). Všechny 12 synů porodily obě sestry a jejich otrokyně Zilpa a Bilha...

Sedmé přikázání

2. Mojžíšova 20, 14

„Nesesmilníš.“

Komentář

Přestože Jákob měl dvě ženy a zplodil děti i se dvěma otrokyněmi svých žen (na jejich přání...), není smilník. Podle tehdejších zvyklostí by sesmilnil ten, kdo by měl pohlavní styk s některou z jeho žen nebo otrokyň.

Takto se i biblický lid vyvíjel od polygamie k monogamii Nového zákona.

Sedmé přikázání u Ježíše

Matouš 5, 27 - 28

„Slyšeli jste, že bylo řečeno: Nezcizoložíš.

Já však vám pravím, že každý, kdo hledí na ženu chtivě, již s ní zcizoložil ve svém srdci.“

Komentář

Jak vidíme, Ježíš přináší nový pohled (radikálnější) i na sedmé přikázání. I tady napadá možné příčiny cizoložství a zároveň ukazuje na mužského adresáta.

Co žena svádějící muže, nebo na něj chtivě hledící?

Samozřejmě nemůžeme říct, že se to žen netýká. Zvláště v éře πορνεία (porneia), takto se řekne řecky smilstvo.

Osmé přikázání

2. Mojžíšova 20, 15

Komentář

„Nepokradeš.“

To je výzva k poctivosti. Člověk se má spokojit s tím, co mu náleží a nebrat druhým, co mu nepatří.

A samozřejmě není to jen o sebrání něčeho někomu. Krádež má mnoho stránek. Nepoctivé předražování zboží, obchod s chudobou a podobné podvodné jednání, padělání zboží, nevracení nalezených cizích věcí. To všechno můžeme považovat za krádež.

A co užití něčeho cizího v nouzi? Úskalí...

Deváté přikázání

2. Mojžíšova 20, 16

„Nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví.“

Komentář

Svědectví se vydává hlavně u soudu. A může pomoci, nebo ublížit. Může pokřivit osud bližního, nebo ho narovnat. To křivé může mít fatální důsledky, kdy bližní je odsouzen neprávem, ztratí svobodu, nebo dokonce život.

Když mluvíme o křivém svědectví, mluvíme také o lži, pomluvě, demagogii a pravdomluvnosti. A úskalí? Lež může být milosrdná, pravdomluvnost může napáchat větší škody než lež... Nakonec to nejpodstatnější je nic nepokřivit.

Desáté přikázání

2. Mojžíšova 20, 17

„Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního ani po jeho otroku ani po jeho otrokyni ani po jeho býku ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu.“

Komentář

Desáté přikázání zní jako opakování a rozšíření sedmého a osmého přikázání (nesesmilníš, nepokradeš). Ovšem přináší hlubší význam. Člověk dychtí po něčem cizím, závidí, co má druhý a on nemá, srovnává se s druhými. Děje se to v jeho nitru. To je zlo, které se rodí v srdci člověka. Takové dychtění vede k nepěknému činu. Může to skončit i násilím vůči ženám, také vraždou jako odstranění překážky nebo zahlazení stopy po činu. Adresát je zas muž jako šéf klanu...

Všeobecná deklarace lidských práv

10. prosince se slaví jako Mezinárodní den lidských práv. Ten den roku 1948 OSN schválila VDLP.

Mnozí považují VDLP za nejvýznamnější dokument 20. století. Tento dokument není závazný, práva v nich obsažená nejsou vymahatelná. Ale mnoho zemí se zavázalo, že v otázkách lidských práv bude postupovat v souladu s ním.

VDLP obsahuje celkem 30 článků, aby byla práva v ní definovaná vymáhateľná, stát musí začlenit tuto deklaraci do svého právního systému, což udělalo mnoho zemí včetně ČR. VDLP se tak stává důležitým podkladem právního systému právních států.

Podíváme se jen namátkově na některé články VDLP.

Článek 1 a komentář

článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

To je přirozené právo, lidé se od přírody rodí jako svobodní a sobě rovní. Rozdíly vznikají ve společnosti.

To, že děti otrokářů se staly automaticky otrokáři, je výsledek společenského postavení, je to nehorázné vůči novému nevinnému životu, který si nevybírá prostředí, do něhož se narodil. Článek 4 VDLP přímo zakazuje otrokářství a článek 3 definuje právo na život, svobodu a bezpečnost.

Článek 2 a poznámka

článek 2

- (1) Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.
- (2) Žádný rozdíl nebude dále činěn z důvodu politického, právního nebo mezinárodního postavení země nebo území, k nimž určitá osoba přísluší, ať jde o zemi nebo území nezávislé nebo pod poručenstvím, nesamosprávné nebo podrobené jakémukoli jinému omezení suverenity.

Obsah druhého článku se objevuje v mnoha zákonech, řádech a předpisech. Odmítá jakoukoliv diskriminaci na základě uvedených kritérií.

Článek 7

Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci, která porušuje tuto deklaraci a proti každému podněcování k takové diskriminaci.

Článek 10

Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu.

Článek 11 – presumpce nevinny, nespravedlivý trest

článek 11

- (1) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina ve veřejném řízení, v němž mu byly zajištěny veškeré možnosti obhajoby.
- (2) Nikdo nesmí být odsouzen pro čin nebo opomenutí, které v době, kdy byly spáchány, nebyly trestné podle státního nebo mezinárodního práva. Rovněž nesmí být uložen trest těžší, než jakého bylo lze použít v době, kdy byl trestný čin spáchán.

Článek 12

ochrana soukromí a osobní svobody

Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst. Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Článek 16 – manželství, rovnost manželů a rodina

článek 16

- 1) Muži a ženy, jakmile dosáhnou plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodů příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu. Pokud jde o manželství, mají za jeho trvání i při jeho rozvázání stejná práva.
- 2) Sňatky mohou být uzavřeny jen se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů.
- 3) Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.

Článek 18 – náboženská svoboda

Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevovat své náboženství nebo víru, sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, vyučováním, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou a zachováváním obřadů.

Článek 19 - svoboda projevu

Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmou pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.

Článek 21 – demokracie a právo účastnit se politického klání.

článek 21

- (1) Každý má právo, aby se účastnil vlády své země přímo, nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců.
- (2) Každý má právo vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země.
- (3) Základem vládní moci budiž vůle lidu; ta musí být vyjádřena správně prováděnými volbami, které se mají konat v pravidelných obdobích na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva tajným hlasováním nebo jiným rovnocenným postupem, zabezpečujícím svobodu hlasování.

Článek 23 – právo na živobytí

článek 23

- (1) Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.
- (2) Každý, bez jakéhokoli rozlišování, má nárok na stejný plat za stejnou práci.
- (3) Každý pracující má právo na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala jemu samému a jeho rodině živobytí odpovídající lidské důstojnosti a která by byla doplněna, kdyby toho bylo třeba, jinými prostředky sociální ochrany.
- (4) Na ochranu svých zájmů má každý právo zakládat s jinými odborové organizace a přistupovat k nim.

Článek 25 – zabezpečení života

článek 25

- (1) Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu, šatstvo, byt a lékařskou péči, jakož i nezbytná sociální opatření; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při nezpůsobilosti k práci, při ovdovění, ve stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.
- (2) Mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc. Všechny děti, ať manželské nebo nemanželské, požívají stejné sociální ochrany.

Článek 26 – právo na vzdělání

článek 26

- (1) Každý má právo na vzdělání. Vzdělání nechť je bezplatné, alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné. Technické a odborné vzdělání budiž všeobecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností.
- (2) Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi skupinami rasovými i náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Spojených národů pro zachování míru.
- (3) Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti.